

Kukkia

Kantelettaren kasvulta.

Keräillyt

A. Forsman.

Kukki

Kantelettaren kaskilta.

Kokoillut

A. Forsman.

Helsingissä,
Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainon osakeyhtiö,
1898.

Lukijalle.

Kun muukalainen kysyy kansamme hengen tuotteita, mainitsemme yleisillen Kalevalan ja Kantelettaren. Mutta olemmeko myös ottaneet velvollisuudeksemme tutustua kansanrunoutemme sisällykseen ja henkeen, kuulemmeko mitä helliä sanoja Suomi äiti niissä kuiskee lapsilleen, rukoillen heitä rakkautta ja ponnistusta? Noita kuiskeita kuullen ymmärrämme paraiten isänmaallisen tehtävämme. Mutta vaikka Lönnrotin kaunis lahja, Kanteletar, jo on 50 vuotta ollut käsissämme, pelkäänpä monen jättäneen tarkemmin sen kansien sisäpuolta katselematta, sitä kauneuden ja aatteiden aarretta, joka siinä kätkeyy, tarjoten runsaasti wirvoketta sydämelle ja älylle. Kehottaakseni halullisia lukijoita tämmöiseen kokeeseen, olen tähän ikäänkuin näytteeksi ja maisteeksi sovitellut joukon lauluja kokoelmaksi, joka — ankarampaa järjestystä noudattamatta — koettaa antaa kutakuinkin eheän kuvan kansastamme, jemmaiseksi kuin se itse lauluisjaan on sisällisen ja ulkonaisen elämänsä piirtänyt. Tämä olkoon waan oppaana miittaamaan lukijoita itse päälähteille — Kantelettaren **luffaistankaille**.

Stofoilija.

Suomalaiset ovat vanhastaan runollista kansaa, joka jo muinoin rakasti laulua ja soittoa ja itsekin ofasi runoilla. Sen todistaa se paraiten kansanlauluillaan, joita on kerätty runsaat varastot, jotka omituisella kauneudellaan ovat herättäneet ihmetystä ja huomiota laajalti. Monissa lauluissa ylistellään laulun lahjaa ihanaksi ja armaaksi. Sepä luo ikäänkuin ylemmän haavemailman, jossa henki hetkeksi löytää huojenusta elämän tuskisja:

Jos ma laululle rupean,
Wirren töille työntelemme,
Laulan pihlajat pihalle,
Tammen keskitalanhualle,
Tammelle tafajset ofjat,
Joka ofjalle omenan,
Omenalle kultapyörän,
Kultapyörälle kätösen;
Kun käki kukahtelewi,
Kulta suusta kuohahtawi,
Kultajehen kuppisehen,
Nman maahan wierimättä,
Nikoille ripoamatta.
Siitä tammen taittelemme,
Pihlajat pirottelemme;
Tywet teemme tynnyriksi,
Latwat laivan mastiloiksi,

Kesken kestäpöytäsiifi,
 Pikariksi pienet osjat. *Kanteletar I 10.*

Eikä laulun aiheet kesken loppu:

Kyll' on maata kyntäjällä,
 Nhoja ajelialla
 Bettä wiljoin soutajalla,
 Viel' on wirttä laulajalla,
 Runoja rupeajalla.
 Ei sanat sanoihin puutu,
 Wirret weifatén wähene.
 Ennen metsä puita puuttui,
 Metsä puita, maa kiviä,
 Ennenkuin runo sanoja.
 Sanasta sana tulewi,
 Kypeneestä maa kytewi,
 Laulu päästä laajenewi,
 Wirsi weifatén wenywi.
 Sinne laulaja menewi,
 Kunne wirsi wiittoawi.
 Tuhma lauluhun latowi,
 Mitä sylki juuhun tuopi.
 Wiisäs wirren weisoapi,
 Sanat saapi paikallehen,
 Luottehet lomía myöten.
 Suu se jhytäwi sanoja,
 Kieli luopi luottehia,
 Niinkuin ratsu jalkojansa.
 Wiisäs wirren weisoapi,
 Ajallaan lopettelewi;
 Eipä koski kielaškana
 Laske wettänjä loputen,

Etä laulaja hyväinen
Laula tyynni taitoansa. I 9.

Usein on laulu syntynyt surun aiheesta —

Soitto on suruista tehty,
Murheista muowaeltu,
Koppa päivistä koviasta,
Emäpuu itipoloista,
Kielet kiufoista kerätty, I 1.

mutta laulustapa murheellinen rinta saakin huojuusta.
Niinpä laulaa surullinen, jos iloinenkin, waikka ero on tosin
heidän laulullaan. Ei suruisen laulu liukkaasti suju:

Kieleni minun kipeä,
Säweleeni sangen fairas,
Jott' ennen jofena juofsi,
Myötävirtana wilişi.
Niin mun ennen ääni juofsi,
Kuin lylly lumella juofsee,
Wenonen jofiwesillä.
Nyt on ääneni poloisen
On kuin karhi kaskimailla,
Hangella hawupetäjä,
Wene kiuwilla kiwillä,
Reki rannan hiekkasilla. I 6.

Tulimme jo kosketelleeksi kansanlaulumme waltawinta
säweltä, surua, joka on ikäänkuin kanteleemme pohjasointina.
Puhumme siitä samassa enemmän, sillä sururunon suonta
myöten pääsemme pian perille koko kansanlaulumme lammelle.
Näin käymme siis suoraan aineeseemme käsiksi tältä puolen,
joka on niin tärkeä suomalaisessa kansanrunoudessa. Suru on

ehkä useimpien runojen lähteenä ja aiheena. Surullista mielialaa, eri surun syistä huolimattakaan, joita saattaa olla moninaisia, kuvaillaan usein. Tämä on surun olento ja näin se vaifuttaa mieleen: Jos „mieli miekkosien ja autuaallisten ajatus“ on kuin „kewäinen päivännousu, aamun armas aurinkoinen“, niin „poloisten mieli“ on

Kuin syksyinen yö pimeä.
 Talvinen on päivä musta;
 Minun on mustempi sitä,
 Synkiämpi syksy-yötä. I 25.

Suot sulavi, maa waluvi,
 Vätäkötki lämpiävi;
 Ei sula sydän suruinen,
 Ei walu wajainen rinta.
 Minkä päivänen yleni,
 Sen mun mieleni aleni;
 Minkä päivä lämpimämpi,
 Sen mun mieleni wilumpi. I 60.

Suru painaa leimansa ihmisen olentoon ja muotoon, sillä on selvät tunnusmerkkinsä:

Kufistansa tuomi tuttu,
 Astunnastansa anoppi,
 Nato tyhjän nauramasta.
 Tuost' on tuttu huolellinen:
 Huokaellen huoles käypi,
 Laulellen halunalainen.
 Uni ei tule usein
 Huolellisen huonehesen,
 Haastata ei huolellista,
 Häufota halunalaista. I 84.

Mie oon hoikka huoliani;
 Mie oon faina faihojani,
 Mie oon musta nureitani;
 Huoli hoikkafi wetäwi,
 Kaiho muita faiemmakfi,
 Nure muita mustemmakfi. I 56.

Mitä forti äänen fuuren,
 Jof' ennen jokena juofsi,
 Besiwirtana wilafi?
 Suru forti äänen fuuren
 Äänen armahan alenti. I 57.

Edelleen tunnusmerkkejä:

Mits' on minulla ääni wieno,
 Ääni wieno ja matala? —
 Kun olen kylmällä kyhätty,
 Syänkuilla synnytetty.
 Mits' on filmäni fipiät,
 Näkimeni näin täperät? —
 Kun itken joka ifävän,
 Joka huolen huokaelen . . .
 Mits' olen hoikka, huolellinen?
 Kun nous' fuolle fuuri honta,
 Josf' oli huolilla pesänjä,
 Siit' on mulle tuutu tehty.
 Mits' on mulla muoto musta,
 Muoto musta, fariat kaswot? —
 Kun synnyin syfituwasja,
 Join paljo joista wettä,
 Eöin fuolta fammalia,
 Ent' ole fitte fiivon syönyt,
 Kuin emofen syöttäesjä. I 24.

Tässä olisi siis surun ja onnettomuuden syvämpi syy ja selitys: ihminen on jo syntymästä asti säädetty onnettomuuteen, hän ei itse ole syyppää kohtaloihinsa. Siinä ilmenee selvästi fatalismia eli kohtalon uskoa, jälkiä esi-isäimme pakanallisuudesta.

Hiukan pilaten puhuu toinen kowasta onnestaan ja sen ilkitöistä, joita hänen täytyi syyttäänsä kärsiä, sillä kukas kohtalonja wälttää! —

Ojallisten onni walwoi,
 Minun malkion makasi.
 Tuuwitti emo minua
 Orrella ofattomalla,
 Kättyessä waiwaisessa. —
 Yks' oli lehmä maammollani,
 Sen häjy häräffi muutti,
 Biru pittäpiimäiseksi.
 Härän jöi jufi kesällä,
 Minä maiotta makasin,
 Kesän woitta kellittelin
 Talwilampahan takuisja,
 Mustan uuhon untuwisja. I 29.

Tuon kowan onnensa kanssa sit' on pahemmassa kuin pulassa. Runpa saisi ilkiöistä eron edes jollakin kaupalla!

Disko onni ostaminen,
 Lytty tieltä löytäminen,
 Ostaisin paremman onnen,
 Pahan onnen pois paniisin,
 Selin seinähän fitoisiin,
 Päin paniisin patjahasen,
 Siinä witjoin winguttaisiin,
 Nahkaruoškin naukuttaisiin,

Kantaisin wilua wettä
Kowan onnen olkapäille. I 28.

Onhan hyvä lyödä leikiksi kaikki, jos woi, ja ajatella:

Enkä huoli huolimahan;
Anna huolia heposen,
Murehtia mustan ruunan,
Suuripäisen päiwitellä.
Hewosell' on pää parempi,
Kaulasuonet kantawimmat. I 55.

Ulyääpä eräs runo hyvän keinon päästä suruista, jos
pitkästäkin wenynee niiden jono:

Disko seppänä setäni,
Teettäisin suruista suitset,
Päitset päiwistä pahoista,
Riemut mieron riitelöistä,
Satulan kylän sanoista,
Neet on miesten reuhannoista,
Korjat naisten kuohunnoista,
Huolista hyvän heposen,
Murehista mustan ruunan;
Jolla armoton ajaisin,
Sekä kurja kierrähtäisin
Muille maille wierahille —
Saisinpa sanoilta rauhan,
Lewon leuoilta pahoilta. I 70.

Monta on surun syhtä; mikä suree köyhyyttään, mikä
ihmisten ynseyttä, mikä mitäkin wastusta. Siitä syntyy suruja-
kin paljo, karttuu karttumistaan elon warrella sen loppuun
asti. — Huolten paljoutta kuwaitaan näin:

Ken mun huoleni lufifi,
 Apiani arwoaifi,
 Se kosken tiwet kofifi,
 Meren aallot arwoaifi,
 Lammen lumpehet lufifi,
 Hawut metsän haasteleifi.
 Ei ole sitä hevosta
 Talon suuren soimen päässä,
 Joka mun huoleni wetäifi,
 Mureheni muunne weifi.
 Kanna korppi, huoliani,
 Mureitani musta lintu! I 52.

Köyhyyden kiusoja walittelee joku pilaakin lastien:

Bestaisinpa miehen piian,
 Kun ois tuohi waattehena,
 Sawi ruokana parasna;
 Tahi se syömättä eläifi,
 Tarkenifi waattehitta.
 Waan en nyt sanoa jaata
 Enkä tuota tuhma tunne,
 Mi on piru piioillani,
 Paha palkkalaijillani;
 Ei pysy minulla piiat,
 Orjat ei ne ollenana. I 21.

Mitäs on köyhän aitasja? Ruuleppas!

Tule kekri, joudu joulu!
 Kyll' on kystä aitasjamme:
 Sirkon reisi, paarman jalka,
 Peipposen peräpakara,
 Sammakon jakarivarwas,
 Sifiliskon filmäpuoli. I 23.

Kummalliset onnen vaiheet oli sillä miehellä, joka löysi kaffi „tenkaa“, osti toisella hevosen, toisella waimon; kynti, kylwi 10 jywää, sai siitä 100 kelloa, 1,000 riihellistä; pui riihen, sai ohria paljo, keitti olutta, joi sitä jouluna, niin että wielä oli hiivassa pääsiäisenä; ajoi fitte kotiin niin että reki helisi. Waan tulipa onnen käänne, paha päivä:

„Tuli hiiri, joi oluen;
Tuli tauti, waimon tappoi,
Tuli susi, söi hevosen;
Tuli poltti kartanoni,
Jätti minun yksiuäni,
Niinkuin poltetun petäjän,
Tahi karjitun katajan. I 289.

Sywä todellisuus mielikuvitelman taruwerhossa.

Surullisen mieltä sumentaa ihmisten kylmyys. Waitea on löytää ystävää, kelle huolensa uskoisi:

Räyn mä hymmenen kyleä,
En löyä sitä sijarta,
Jolle ma sanon sanani.
Jos ma siskolle sanoisin,
Niin sanois sifar sawulle,
Sawu sen sanois patjahalle —
patjas pihalle, piha kyntäjälle, kyntäjä koto kylälle.
Menen metsähän mäelle,
Puhelen jumalan puille,
Haaстан haawan lehtisille —
Ne ei kerro kellenkänä. I 59.

Jää yksin suruinesi, lausu ne laulusja luonnolle. Luonnon helmassa voit laskea tunteesi walloilleen.

Kun käi kukahtelewi,
 Niin syän sylähtelewi,
 Sitku siimähän tulewi. I 61.

Oman sukunsa sortama walittaa että hänet

Soisivat suohon sortuwan — mutta

hänesjapä herää itsetunto ja hän lausuu ylväästi:

Baan ei suonut suuri Luoja
 Soille jotkuportahiksi.
 Entä sinnes suohon sorru,
 Sunnes kaman kahta kättä,
 Wiittä formea wiritän.
 Viel' on suolla suuri honta,
 Saloin päällä käytäväksi. I 73.

Mutta usein heikko ihminen sortuu suruunsa ja syntimillään ollen toiwoo kuoloa tai ettei olisi syntynytkään:

Kunsen juuret kuiwettuivat,
 Baan ei kuiwu kynneleni;
 Meret suuretki sulawi,
 Ei sula minun suruni.
 Suru järkewi syämen — —
 Tulisko kewätkin ferran,
 Talwen kanta kattiaiksi,
 Ehtä koito kuolisinki — —
 Lehti puuhun, ruoho maahan,
 Minä marraš maan rakohon.
 Kun oisjn kuollut kolmiöisnä
 Katonut kapalolana,
 En ois paljo pitänyt —

Waakhan waatetta pitänyt,
 Waakhan toisen puupalasta,
 Bari pappien sanoa,
 Kolme luffarin lufua,
 Kerta kellon heikähystä. I 46.

Erään ainoa toivo on saada hautansa kotimaasja:

Runpa kuolihin kotihin,
 Kifoilleni riufeneihin,
 Waimot päätäni pefifi
 Lafanoihin laitteleifi,
 Sitte ferran kellot joifi;
 Suku ei suuresti surifi.
 Waan kun kuolen korwen päähän,
 Saawat korpit kohtaloa
 Minun rautan raajoistani. II 305.

Waan mitäpä surra, jos maallista onnea ei liekään
 sulle suotuna. Se on katoowaiista. Tämän opettaa eräs
 kaunis runo (II 150). Kaunis tuomi yleni ylpeänä kuffa-
 nurmella ja kaikki ihailiwat sen koreita walkokuffia. Lähellä
 kaswoi alastomalla aholla koivu huononen, jota ei kukaan
 huomannut. Mutta tuli toukka, kairwoi tuomen, niin että se
 kiihtui ja kuoli, waan koivuparka jäi seisomaan wähän on-
 nensa waralle.

Barempi tyytyä ja turwata Jumalaan:

Waan ellös jufuni surko,
 Kamaloiko ristifansa
 Mun poloisen päiwäni,
 Angerwoisen aikojani!
 Eipä heitä Herra Kiefus,
 Hylkeä hywä Jumala. I 18.

Olemme pitkältä esittäneet surulauluja, sentähden että surumielisyys enemmän tai vähemmän painaa sumean sävynsä Suomen kansanrunouteen yleensä. Suomen laulu on kuin sen luontokin wakawaa, sumeaa, surunvoitteista. Talwi kolko ja pimeä wallitsee täällä enimmäen osan vuotta. Kesämme on kylä ihana, kun luonto äkkiä herää horrostaan ja kiireesti pukeutuu juhlawerhoonsa, kun metsät, harjut, järwet, niityt uiwat walosja ja ilo kaikuu kaikkialla — mutta suri on niin peräti lyhyt, luonto on tuskin ehtinyt wirotta täyteen eloon, kun se taas waiuu hautaansa ja — tuo tieto sumentaa suwenfin iloa.

Lauluisja kuwastuu laulajan mieliala. Laulaja on oma kansamme ja tämäpä luonteeltaan ei ole wilstasta ja remuisan iloitsewaa, waan on tunnettu juroksi, wakawaksi, useinpa kolkoksi. Karkean pinnan alla piilee kuitenkin enemmän kuin outo arwaisitaan, lempeä, hywää ja kaunista. Suomalainen on jäykkyydessään hellätuntoinen ja hänellä on rikäs mielikuwitus, siis ominaisuuksia, jotka tarjoowat runoudelle suopean maanlaadun. Miellyttävä, suloinen on puro, joka iloissaan hyskii hiekkaansa myöten, kun walo wälkehtii sen wihmoissa, mutta se tuo heti näkhywiin kaikki sulonsa ja sen matalalla pohjalla on wain soraa ja kiviä. Toista on hiljaisen, sywän lammen laita, joka salon helmassa piillen kalwoonsa kuwastaa korkean rantatörmän honkia ja taiwaan ikikorkeutta, jota kohden metsän hiljainen humina kohoo kuin rukous. Hiljainen, miltei autio on rauha metsälammen laiteella. Wallitseeppa siellä sentään elämääkin suwen sulopäiwinä, kun kultarinnat kulkuwat, peipot wiferteluwät lemmenlaulujaan, kun wuokko awaa sinifilmänsä ja mansikan poski punertaa. Tämmöinen on metsälammen ja sen seutujen kauneus: kainoa, hiljaista, puhdasta. Samanlaatuista on Suomen laulu; uskollisesti se kuwastaa sen maan ja kansan henkeä, josta se on syntynyt.

Wento-kansallinen piirre laulumme muotokuwasja on myös yksinäisyys, surun sisko, jonka seurassa se paraiten

wiihtyy. Suru suosii yksinäisyyttä, yksinäinen on taipuisa wakamaan mietiskelyyn, wieläpä usein suruunkin. Maamme on ja oli ennen wielä enemmän harwaan asuttua; wirstan werrat wettä ja metsää erotti toisistaan pirtit, missä perhe-
kunnat asuivat yksitellen, harwoin tawaten toisiaan, harwoin yhtyen isompiin seuroihin, pakinoihin, mieliä ja mietteitä waihtelemaan. Ihmisen on kuitenkin luonnollinen tarwe lausua tunteensa, huojentaaheen sydäntään, joko se on suruun pakah-
tua tai muuten tunteiden wallassa; ja muiden tuttavien puut-
teessa hän lausuu ne itselleen tai on lausuwinaan ne luon-
nolle, jolle hän mielikuwituksen woimalla fiirtää omaa eloansa ja henkeänsä, ajatellen luontoa eläväksi ja tuntewaksi kuten hän itsekin. Mikäli hänessä on taiteellista luomisikyttä, syntyy näistä tunteenilmaisuišta lauluja, wirsiä, runoja. Niinpä meidän kansanlauluissa ehtimiseen huomaa, että suomalaisen paras tuttu ja uskottu on luonto, jonka keskellä hän elää. Tämä ei ole hänelle elotonta ainetta, waan se huokuu läpeensä elämää, tuntewaa ja miettivää henkeä, waikka himmeihin sala-
peräisiin kuwiin werhottuna. Suomalainen nähtyy näissä wer-
tauskuwissa aawistaneen korkeamman hengenmailman sywiä totuuksia, hän tajusi luonnon wienoimmat soinnut ja säwelet ja lausui ne ilmi lauluisaan. Tämän ihmeellisen taidon oppi hän tuttavallisessa seurustelussaan luonnotarten kanssa yksinäisessä elämässään salojensa keskellä ja järwiensä rannoilla, mutta siihen sai hän alkuaan Luojalta lahjan tajuta olemuksen salaperäisiä sywyysksiä. — Hoitakoon kansamme uskollisesti kal-
lista aarrettansa, totellen sitä suurta henkeä, joka puhuu luon-
nossa, sydämessä ja ilmestyksessä, niin se pienenäkin ja vähän huomattuna, turhaa loistoa tawoittelematta, täyttää tehtävänsä mailman isojen rinnalla! „Sitä kuusta kuuleminen, jonka juurella asunto; Riitä muille muita maita, itselle omia maita!“

Niinpä siis: luonto on laulajan ystävä tai tuttava ja esiintyy mielellisnä ja kielessnä. „Näin usein jutellaan lin-
tujen, kalain ja muiden elävain, jopa puiden, kukain, kivi-

ja kantojen, järvien ja jokien y. m. kanssa". „Oks' on tuuli tuttujani, päivä ennen nähtyjäni". Ja erinomainen tunteen hellisyys vallitsee tässä laulajan ja luonnon välisuhteessa useinkin: luonto suree ja iloitsee ihmisen kanssa. Siinä missä on surkea onnettomuus tapahtunut, itkee nurmi, aho walittaa, ruoho murtuu murheeseen, ettei enää jaksaa kasvaa eikä kukkia. Luonnon hellyyden palkitsee ihminen samallaaisella hellyydellä puolestaan. Niinpä tuo, joka heittää murheensa korpin pois-wietäwiksi, waroittaa lintua lampiin niitä hukuttamasta, sillä

Kalat kaikki huolestuiksi,
 Ahvenet alas meniksi,
 Suuret hauit halkiaiksi,
 Saiji siitaset surut,
 Sären lillit liufeneiksi
 Minun hoitan huolistani.

Kun näin kuviteltiin eläimiä ihmisen tapaan ajatteluwiksi, puhuwiksi ja toimiwiksi, syntyi eläinjadut, jommoisia meillä on runsaat warat. Niissä eläimet, jopa puutkin y. m. tarinoivat ja kärejövät keskenään. Niiden tarkoituksena on kuitentkin enimmäkseen kuvata ihmisoloja, usein antaakseen hyvää opetusta meille.

Suomen kansanlaulusssa elää siis luonnon henki, kaino, pilaumaton, harras huokaus luonnon omaista rinnasta. Se on Suomen luonnon henki, semmoisena kuin se puhuu helläwienoa, sulosointuista, surumielistä kieltänsä hiljaisissa saloisjamme, siintävillä selillämme, ykfinäisillä ahoillamme. Siitä huokailee hiljaa ikäwöintä päästä luomakunnan orjuudesta hengen ylhäiseen wapauteen, walon ja wapauden kaipaus, lento hengen ituisille kotimajoille.

Laulumme henki määrää myös sen muodot. Kuwaukset ovat enimmäkseen otetut luonnoista ja sen ilmiöistä ja ovat rikkaat, moninaiset, kauniit ja eloifat kuin luonto itsekin. Tosin

niissä ei ole etelämaisten laulujen rikkaan luonnon väri-iltoa ja kirjavuuttailmää lumoamassa, mutta niissä on Suomen luonnon suloinen viehätys, jonka me paremmin oivallamme.

Omituista kansamme luonteessa on, että se kaiken watawuutensa ohessa suuresti suosii pilaa ja leikkipuhetta, jolla se lievittää kärkeää ulkomuotoansa, samoin kuin tuon jöröyden alla asuu enemmän hellhyttä ja hienoa kaunoaistia kuin outo arwaisitaan. Sama leikkilinen, humoristinen piirre tawataan myös runoisjamme ja se tekee, keskellä raskasta mielentilaa, suttelalla pilataänteellä usein mainion vaikutuksen.

Mitä „Kantelettaren“ laulujen sisällykseen eli aineihin, joita niissä käsitellään, tulee, niin on se pian sanottu, kun muistamme että tässä ei esitellä ulkonaaisia, historiallisia tapauksia, vaan nämä ovat lyhyillistä runoutta, joissa ihminen etupäässä laulaa julki sisällisen elämänsä, sydämensä tunteet. Ja nämätpä ovat yhtä monellaiset kuin elämä oloineen vaiheineen. Näissä lauluissa siis Suomen kansa kuwailee omaa itseänsä, sisällistä ja ulkonaista elämäänsä, töitänsä, toimiansa; se laulaa suoraan sydämeästään ilmi ilojansa, surujansa, omituista tunne-elämäänsä ja mailmantatjantotapaansa. Siinä ne esiintywät kaikki omituis-olossaan kuwattuina eri sukupuolet ja ikäkaudet, lapsi, nuorukainen, neito, mies, waimo, äiti, isä j. n. e., kuinka ne kukin alallaan eläwät, katselewat mailmaa, tuntewat. Tämän mukaan koetamme runsaasta aineistostamme walita lauluja kutakin eripuolta walaisemaan.

Lapsuutemme aikaa aina rakkaimmin muistelemme, sen muistot seuraavat meitä suloisimpina läpi elämämme. Wasta koittaneen elon aamurusko walaa ihanan kirkkautensa yli kaiken, kajastus Gedenistä wälähtää pienokaisen wiattomassa sielussa ja kirkkaasta filmästä. Jotain semmoista suomalaisenkin tunsi; sentähden hän niin kauniisti ylistää kotia, missä lapsuuden armaat päivät wieriwät isän ja äidin hellässä hoidossa, tietämättä vielä elämän huolista ja harhoista. Kuitenkin tätä, niinkuin muutakin hyvää, tawallisesti wasta tiedetään arwosja pitää silloin, kun se jo on menetettyä. Lapsi ei tule onneansa arwanneeksi; wasta wanhemmaksi tultuaan ja saatuaan katteria ja kowia kokea, hän muistaa lapsuuden ihania päiviä ja ylistää kotiansa. Ylistys aiheutuu kodittomuuden kurjuudesta, kodin ihannuus kajastaa kaipautsen kaihwalossa. Sentähden näissä runoissa aina läheisesti yhdistyy molemmat asiat: kodin onni ja kodittomuuden, orpotilan onnettomuus.

Ottakaamme aluksi yksi kuwa, jossa taiwas aiwan pilwetönnä kaartelee kotikummun ylitse. Tyttö kertoo untansa, jonkaäki walweilla, tositaitteellisesti:

Koujin aiwan aikasehen,
 Besime, kumartelime,
 Katshime kankahalle:
 Kankahalla kaunis lampi,
 Lammissa wenoja kolme.
 Mks' on weno kultakokka,
 Toinen on hopeakokka,

Weno kolmas waskifokka,
 Mintä noista mille annan? —
 Kultafokka taatolleni,
 Weikolle hopeafokka,
 Weljenpojan waskifokka.
 Katshime toisen ferran:
 Kolm' on neitoa wenošša.
 Yks' on neito kultafokka,
 Toinen on hopiakafokka,
 Neito kolmas waskifokka.
 Mintä noista mille annan? —
 Kultafokka taatolleni, jne. —
 Katshime kolmannelti,
 Ei ollut lampia enempi,
 Eikä lammisja wenoja,
 Wenoššij' ei neitofia;
 Lampi oli muuttunut lehokki,
 Haawifokki neiot nuoret,
 Weikkaaritfi wenošet. I 185.

Tästä huokuu suloisen wienosti perheellisen rakkauden
 henki. Sukua sille on runokuwauš miššä fišar iloitšee tawat-
 tuaan tauan poisša olleen weljenšä:

Läššin piennä paimenehen,
 Njoin lehmät juota myöten,
 Tulin rannalle ojašen;
 Raita rannalla ojašen.
 Rämähytin raitapuuta,
 Tuolta poitanen putofi,
 Solki suušša, wyö käeššä,
 Minä raukka itkemähän,
 Poitanen kyšelemähän:
 „Mitäs itfet nuori neito?

— „Itkempä minä jotain,
 Itken pientä weikkoani;
 En ole sitte silmin nähnyt,
 Kun piennä sotahan läksi“.
 — Etä itke weikkoasi,
 Tuosta weikkoasi tulewi,
 Alta linnan airot soutu,
 Tuopi uuet ummis-kengät,
 Sullkuijet sullan sitehet“.
 Minä kurja kuulemahan,
 Weikko seisoi wieresjäni,
 Gesjäni emoni lappi . I 205.

Sitten jo sumenee ilma:

Oja oli minulla ennen,
 Kun kaswoin ison koišja,
 Eletin emoni mailla.
 Kaswoin kuin kala meressä,
 Weja nuorella norolla,
 Niinkuin putki puuta waſten,
 Kaswoin taaton kannikoilla,
 Maammoni kanan munilla.
 Pois' on nyt ojani multa,
 Katehesja kohtaloni.
 Misjapä minun ojani,
 Kusja kurjan kohtaloni? — —
 Ojani paloi paloſja,
 Turmeltui tulen sišäsjä. II 27.

— — Muinoin ajat paremmat,
 Päiwät kaiffi kaunihimmat,
 Päiwänlaſkut laupiaammat,
 Koreammat huomenkoitot.

Toisin silloin touko kasvoi,
 Toisin maa orahan otti.
 Silloin nousi nuoret heinät,
 Kun ma nousin nuorukainen;
 Silloin kasvoi kaikki kaislat,
 Kun ma kasvoin kaunis lapsi.
 Kasvoin koisja korkeasja,
 Ylenin ylätuwisja,
 Kaunihilla kannikoilla,
 Liiioilla lihamuruilla.

— — — — —
 Sian tieän kusja synnyin,
 En tieä sitä sioa,
 Kusja kuolo kohtajaawi. I 32.

Omituista nähdä, kuinka siinä valosja, joka loistaa
 lapsuuden taimaalta, kaikki asiat, elot ja olot kirkastuvat
 tavallistaan kauniimmaksi, paremmaksi! Koto on kaikista parain.
 Äiti ja isä paraat ihmiset. Niinpä köyhänkin lapsi on onnel-
 linen kodisjaan.

Lämmin paita liinainenkin
 Oman äitin ompelama;
 Wilu on waippa willainenkin
 Waimon wierahan tekemä. —
 Lämmin on emosen sauna
 Ilman löylsyn lyömättäkin;
 Kylmäpä kyläinen sauna,
 Waikka löyly lyötäköhön. —
 Korea on kotoinen leipä,
 Waikk' ois täynnä tähtäpäitä,
 Wihawainen wieras leipä,
 Waikka woilla woiuohon. —
 Ohoh kullaisista kotoa,

Armahan ison eloa!
 Jos oli leipeä vähempi,
 Niin oli unta viljemmältä;
 Ei toruttu torunnasta,
 Matoamasta ei manattu. II 75.

Roditon kurja laulaa:

Tieä en suojoa suo,
 Enpä tyyntä waltamata.
 Sorjall' on sianja suojat,
 Tyyntä allilla asunnot,
 Sohon sorja suojeleksen,
 Alli laitto laajeleksen;
 Minun on koti koiwikosja,
 Pajupehtosja pesäni,
 Kuhnun kurja suojeleme. I 35.

Roditon wertaa tilaansa metsän lintuun:

Enpä tieä tiffa ruffa,
 Kuta tammea takonen,
 Kuta kuusta kolkuttanen,
 Kuhnun kulkunen jalohon. — —
 Istun tässä illan kaisen
 Karjalainen kannon päässä.
 Ei syötetä, ei juoteta,
 Eikä toista toivoteta.
 Päiwän päätäni kiwisti,
 Wiikon wäänti watsoani. I 20.

Lähinnä sukua näille on orwon olo, jota moni laulu
 kuwaa:

Piennä heitti mun ifoni,
 Piennä ifoni, piennä emoni,
 Iso fuoli, äiti fuoli — —
 Jätti kuin jänö pojunsa
 Suolle soikerrehtamahan,
 Palolle papattamahan;
 Jätti tuulen tuuwitella,
 Wilu-ilman wiihytellä.
 Wihmawesi mun wirutti,
 Ryyt minulle ruoan kantoi. I 64.

Edelleen orwon tilasta:

Kaswain lasja armotonna,
 Kaswain kuin karankokuusi,
 Nousin kuin noropetäjä,
 Niinkuin putki puun nojassa,
 Sarahainä sammalsuolla,
 Kaste kaihossa tilassa,
 Wesi waahsterin wajossa.
 En kaswanut kananmunilla,
 Ylennyt siantiloilla;
 Kaswain kainalopaloilla,
 Täywyin kaalin tähtehillä,
 Weräjillä wierahilla,
 Ufilla ulisewilla. II 109.

ja: Elköhön hyvä Jumala
 Luoko lasta armotonta,
 Niinkuin loi minun Jumala;
 Loi kuin loppien sekahan,
 Karille meren kajawan.
 Päiwä pääskynille tulewi,
 Warpusille wakenewi,

Ilo ilman lintusille;
 Eipä se emottomalle,
 Tule päivä polwenahan,
 Ei ilo sinä ikänä. — —
 Jos ma wirkan wierahalle,
 Wieras sen wiieksi panewi.
 Parempi, sanon pajulle
 Eli haastan halkosille.

Näin se kasvaa lapsi parka, joka ei saa nauttia kodin
 lämpösuojaa, ei tuta äidin hellää huolta. Karwas on elää
 armopaloilla; niitä heitellään kuin koiralle ja nuivat, nyreät
 sanat seuraa niitä. Orwon onnetuutta lisää vielä ihmisten
 tylyys, mailman kovuus. Niinpä hän walittaa:

Wähyn silmävääntelöissä.
 Sanat päälleni satawat,
 Puheet putoelewat,
 Jokahisen juonet käywät
 kuin tuimat tulikipunat,
 Tahi rautaiset rakehet,
 Päälle lapsen armottoman,
 Emottoman ensimmäisjä I 69.

Sa:

Waiwaisen hevosien warja
 Raikkien ajeltawana,
 Onnettoman eufon lapsi
 Raikkien saneltawana.
 Raikki muut minua moitti,
 Wgan ne kaffi kappaletta,
 Minun piennä pistämänä
 Alimmainen aian witjas,

Perimmäinen pellon seisäs,
 Ei niill' oo juuta janoa
 Eikä tieltä kerskaella. I 66 *)

Eipä kumma, jos tuommoisessa tilassa ollen haikeasti
 kaipaa ollutta onneaan, menneitä ilopäiviä, ja niiden valo-
 kuwissa mielihalulla wiipyy. Sulomuistojen keskeltä kajastaa
 tavallisesti armahinna oman äidin kuwa. Orwon sydäntä
 järkee tieto, ettei omaa emoa enää milloinkaan saa nähdä:

Kun olin lasja kuuskesjoisna,
 Olin wilkka wirsilteni.
 Laulelin jokaisen laakson,
 Joka rannan rallattelin,
 — — — — nyt
 Murehishani murajan.
 Laulan mie liki kotia,
 Liki wettä wierettelen;
 Ehkä kuuli si emoni,
 Pani si padan tulelle,
 Parasta padan sijalle;
 Tulisi kysellemähän:
 „Mitä laulat, lapsueni,
 Kuta, lintuni, liikerrät?“
 Ei kuule emo minua,
 Jos mie silmillä si herrän,
 Tahi kulmilla kuherran;
 Ei kuulu emolle itku,
 Ei walitus wanhemmalle —
 Huuto ei kuulu Tuonelahan,
 Walitus manan majoille. II 112.

*) Ehkä tässä tilaansa waikeiroipi porton lapsi; mutta eipä
 femmoisen ja orwon välillä ole tilassa suurta erotusta.

Siskopiiri hajoo kodin hajotessa. Sitä runo kuvailee näin:

Oli meitä kun olivin
 Oli ennen aikoinansa
 Siskoja sininen silta,
 Weikkoja weno punainen.
 Tuli tuuli, otti laian,
 Tuli toinen, toisen otti,
 Kolmansii kokan repäsi;
 Tuli viimeinen wihuri,
 Sepä wei koko wenehen.
 Jäi weikot ween warahan.

Kodin ilmasta emme woi lähteä wielä wiipymättä wä-
 häsen äidissä, joka on „kodin aurinko“, sen pyhä keskus.
 Armaan äidin kuwa, sen hellisyys, sen itsensä-uhraawa rakkaus,
 se kalliimpana muistona seuraa meitä läpi elämän. Mitäs
 suomalainen runo tietää äidin rakkaudesta? Paljo. Rajah-
 tan sitä jo niistä kaihon sävelistä, joilla orpo ja koditon
 lapsuuttansa muistaa. Noista muistelmista on hänen sydä-
 melleen rakkahin äiti, siihen kaipaawa aina palajaa, sitä hän
 hartaimmin aattelee ja muistelee. Tämähän todistaa, että
 äiti rakasti lastansa. Rakkautensa lausuu äiti liikuttawan
 kauniisti esim. lehtolauluissa, joita on säilynyt useita:

Tuuti lasta, tuuti pientä,
 Laulan lasta nukkumahan,
 Uuvutan unen rekehän;
 Näy, unonen, kättemähän
 Kultaisehen forjahasi,
 Hopiaisehen rekehän!
 Sitte jaatua rekehän
 Njele tinaista tietä,
 Waskitannerta tafaiista;

Wieös tuonne wienoistani,
 Kuletellos kullaištani,
 Harjulle hopearuoren,
 Kultaruoren kuffulalle,
 Hopiaisehen salohon,
 Kultaisehen koiwikkohon,
 Kusja käet kullan kuffui,
 Lauleli hopealinnut! II 174. *)

Rakkauden rufowälfettä kaswoilla warjostaa kuitenkin jo
 huolen hattarakin, pienokaisen tulewaisuus kun on tietymättö-
 missä:

Minä tuuwin tuttuani,
 Liefuttelen lintuani,
 Zhanaistani imetän.
 En tieä imettelijä,
 En katata kaswattaja
 Mitä mijsi kaswattelen,
 Imettelenkö ilofsi,
 Bai imetän itkufeni,
 Waalin lasta waiwoifjeni
 Huolifjeni huiskuttelen. II 173.

Katteria kokenut äiti jofsi lastansa niistä jäästywäfsi,
 waikkapa piennä kuolemallakin:

Tuuti lasta tuonelahan,
 Nurmen alla nuffumahan,
 Tuonen lasten laulatella,
 Manan neitojen piellä!
 Tuonen tuutunen parempi,

*) Mittei vielä kauniimpi on II 176.

Manau kättyt kaunosampi;
 Tupa juuri Tuonelasja,
 Manalla majat awarat. II 178.

Wanhemmasi tultuaan lapsi, oivallettuaan äidin rak-
 lauden, mielellään tahtoisi sen palkita — waikka surukseen
 liian myöhään huomaa ettei tuota woi. Eikä sitä rakkautta
 millään makseta, jos vielä äiti eläisikin. Äidin paras palkka,
 hänen sydämensä suurin ilo ja onni on, jos lapsen käy hywin,
 jos hänestä tulee kelpo ihminen:

Millä maksan maammon maion,
 Millä waiwat wanhempani?
 Maksanko marjoilla kesän,
 Koston koiwun jältöfillä;
 Ei marjat mitänä maksa,
 Maammon maitojen eholla;
 Ei ne kosta koiwun jället,
 Kosta ei koulua emoni.
 Annunko joutsenen joelta,
 Wirralta wihervän linnun;
 Ei se vielä sittelänä
 Maksa ei maitoa emoni,
 Kosta ei äitin koululoita.
 Maksa Kiepus maammon maiot,
 Kosta Luoja äitin koulut,
 Maksa waiwat wanhempani,
 Huolet kaikki kantajani! II 154.

Äidistä tulemme lapseen, kun hän jo on kehdestä päässyt
 omin jaloin juoksemaan ja alkaa ilmiöiden maailmaa tajuile-
 maan, jota hän kuitenkin vielä wilkkaalla mielikuvastimellaan
 muodostelee puolittain kuwallisesti satumailmaksii. Se on tuo
 herttainen aikakausi, jolloin leikki on työnä, huolet eiwät paljo

paina, khyneleet kuivuvat pian. Lasten elämää kuvaapi hyvin somasti ja sattuvasti joukko leikkilauluja. Sääntöjä waiilla leijaa niissä mielikuvitus, niin että laulun alussa on mahdoton arvata, mihin laulun latu päättyy. — Mutta nuo odottamattomat, usein leikkiliset, naurettawat äffimutkat luowatkin lauluille warfinaista wiehätystä. Pari esimerkkiä:

Takoi seppä wiikatteita,
 Mitä niillä wiikatteilla? —
 Heiniä niittää.
 Mitä niillä heinillä? —
 Lampahien syöä.
 Mitä niillä lampahilla? —
 Willoja feritä.
 Mitä niillä willoilla? —
 Lantvoja keträtä.
 Mitä niillä langoilla? —
 Sarvoja kutoa.
 Mitä niillä jaroilla? —
 Lapfille taffia.
 Mitä niillä lapfilla? —
 Lastuja kantaa.
 Mitä niillä lastuilla? —
 Kuffoja paistaa.
 Mitä niillä kuffoilla? —
 Herrojen syöä.
 Mitä niillä herroilla? —
 Heräjiä käyttämähän,
 Difeutta ottamahan. I 211.

(Suom. pieni ivan firppu lopussa!)

Samaan tapaan kysymillä ja wastauksilla syntyy seuraawa kuwitelmasarja:

Mikä tuolla näkyvi? Talo, talon takana lampi, lammin laiteella wene, weneen sijässä kättyt, siinä hursti, hurstin hupiloisja weikko, weikon olkapäällä kirwes, kirveen kasaşa laštu. —

Minne laštu singahdawi,
Sinne kirko tehtänehe,
Sinisillä siltajilla,
Punaisilla portahilla.

Wieras kirkon tekee, patšaat panee, kirkon kirjoittaa. Šä ikkunat tekee, weikko penkit weistelee, emo lattiat lakoo, sisko fillat siivoaa. (I 215).

Ša näinpä lapsi ykš' kaks' rakensi komean kirkon! tämänäinen lorulaulu šaattaa tietyšti jatkua loppumattomiin, kun kieli ja mieli on irrallaan ja šana antaa šanalle aiheetta, alkusoinnun wauhtia auttaesša. Štš. esim. I 234.

Poikalapsisša ilmaantuu reipas, raikas, iloinen luonnollisuus, karkeampaa laatua kuin tytöisšä, usein ykšyen wallattomaksi. Quontonša mukaan poika onnelansa rakentelee:

Šoš ma laululle lašeme,
Šaulan ma meret mešiši,
Meren hiekat hernehelši,
Meren kiwet kirštuloišši,
Meren kaišlat kaupungišši.
Šaulan neien kaupunkihin,
Šiitän linnani šijähän. — —
Šain ma tuošta nuoren neion,
Štan linnashta lihawan,
Šonka kansša kallottelen.
Tuošta kašwan kaunihišši,

Paisun linnan paimeneffi,
 Suorin poikaset sotahan,
 Nuoret miehet miekka wyölle.
 Itse linnassa lihoan,
 Juon olutta minä jaksan.
 Sure en sitte Suomen maita
 Entä Suomen neitoja. II 235.

Warhain siis naimatuumat heräävät, aluksi enemmän
 pilalla. Niinpä poikanulikka on kosivinaanakin:

Tullos neitonen minulle
 Sorialle forkalelle;
 Ei minulta tyhjä puutu,
 Kolm' on aittoja minulla,
 Yks' on aitta wehkasuolla,
 Toinen parffikantahalla,
 Kolmansi kotoinen aitta. —
 Se kolmas kotoinen aitta,
 Siihen on tyhjää typitty —
 Eikä aiwan tyhjätkänä,
 Eikä aiwan täyjitänä:
 Kanan pää, karitsan kaula,
 Kolme hauin kylkiluuta. — — II 241.

Yksi naimatuumisjaan naini, mutta ei löydä sopivia
 neitoja. Maakylän neidot eivät miellytä: „Ne on lyhwen lyse-
 röiset, maantasaistet talleroiset, kumetaskujen tasaiset“. Parempi
 olisi toki kaupungin kaunokainen „joll' on kallis kampa päässä,
 kotat jalassa“. Mutta arwaapa paraaksi olla naimatonna:
 „ne on neitona foreat, isän kotona foreat, mutta alkana äkäiset,
 wihaiset wihittyänsä.“ II 244.

Mikäli nuorukainen kasvaa ja warttuu, astuu tosi elämä
 etehen. Restääkseen sen taistelua, on hän — niin waadimme,

kasvatettava. Kasvatuksen tärkeys ei ollut esi-ihillemmekään tuntematonta. „Joka kuritta kasvaa, se kunniaatta kuolee“. Ja Väinämöinen janoi:

Wäli on wäätyllä witsjalla,
 Wäli wääntämättömällä;
 Mies tulewi neuwotusta,
 Koira neuwomattomasta —
 Tieto ei miestä tieltä työnnä,
 Neuwo syrjähän syjeä. I 90.

Rakas on pojan ki ero kodista. Enemmän näkyy sentään koti ja kotilaiset eroa pahaksi, kuin itse eroava; ei hän ainakaan suruansa janoin tunnusta. Siinä huomataan yllpeää itsetuntoa.

En tieä poloinen poika
 Tällä inhalla iällä,
 Minne wieshän minua
 Näiltä pieniltä pihoilta,
 Sjon luomilta eloilta.
 Kun tämä kawe katowi,
 Emon tuoma erkanewi,
 Ilo ilmalta katowi,
 Laulu maalta lanfiawi,
 Jääpi emoni itsemähän,
 Itäwöimähän ijoni. — —
 Ei ne neidotkaan iloitse — —
 Saapi lintuset lewätä,
 Orawaihet olla jouten j. n. e. II 264.

Sotaan lähtiesä nuorukainen tuntee rintansa uljaasti paisuwan suuren tehtävän edessä, waikkei toisaalta woi olla

tajuamatta asian wakaistakaan puolta. Siitä riittainen mieli
sukeuu sanoiksi näinkin kauniisti:

Suku suuresti surewi,
Heimokunta hellehtiw
Saawani minun sotahan
Rautafirrujen kitahan,
Sortuvan sotatiloille,
Wainoteillä waipuwani.
* Waan elä sure sukuni!
Emmä silloin suohon sorru,
Enkä kaa'u kantahalle,
Kun minä sotahan kuolen,
Kaa'un miekan kalskehesen.
Sorea on sotainen tauti — —
Äkin poika pois tulewi,
Potematta pois menewi,
Laihtumatta lankeawi. II 265.

Raiminen on pojalle werrattain wähemmän tärkeä kuin
neidolle. Tarwitsepa sentään hänkin kainaloisen kanansa,
taloonsa emännän. Hän kofii, tulee sulhoksi, wiettää häitä
— ja niistäkin asioista on lauluilla paljo puhuttawaa.

Wähän toista laatua owat tyttöjen laulut. On heillä-
kin kowitelmansa, onnen unelmansa, mutta niissä on oma
kaino, wieno, wiaton wärinsä. Huoletonta on elämän aamu-
fella olo; ilo syntyy itfestänsä, riemu suuri wäähästä.

Mitä me tytöt suremme,
Kuta hullut huutelemme?
Ei meitä weroista wieä,
Ei oteta maan-otoista;
Wasket wieähän weroista,
Drawaijet maan-otosta.

Ollaamme tytöt yhdessä,
 Laulakaamme laatusasti,
 Tanssikaamme taitavasti.
 Tuota kullat kuuntelewi
 Ilsona owen takana,
 Hatut kaikki kainalossja —
 Ei tohi tupahan tulla:
 Tuostapa ämmät ätkäjäisi,
 Koukkuleuat kottajäisi. II 5.

Osaapa kaunokki jo hempeyttään kerskatakkin, tietäen mikä
 ase hänellä siinä on, vaarallinen poikain sydämenrauhalle:

Kaks' on kaunista kessällä:
 Lehki puusja, ruoho maasja,
 Minä kohta kolmantena,
 Minä lehki liehumasja,
 Minä heinä heilumasja.
 Waan en huoli, huolifana
 Hyvä heinä heilumahan,
 Lemmenlehki liehumahan;
 Ei pahat hyvästä tieä,
 Ei katalat kaunihista,
 Pullojuut punaverestä. II 12.

Ei kuka hyvänjä tytölle kelpaa:

En mä huoli huitukoille,
 Noille poikaruitukoille,
 Nallikoille, nallikoille,
 Noille naapurin najoille. — — II 14.
 Mie tahon tasajista miestä
 Tasajelle warrelleni,
 Miehen riskin rinnoilleni

Kaunokaisen, werewäisen — —
 Zääpi waan tytöstä tästä
 Monta julhasta surulle. II 15.

Tavallisia sulhoja yspeä neito halwekxi ja yleensä pojat
 hänen mielestään eivät ole tyttöjen wertaisia:

Niit' on noita poikasia
 Kuin on mustia sikoja,
 Talwitakku porshahia.
 Niin on noita poikasia,
 Kuin on suolla sammakoita,
 Alla wirsun wintujia.
 Niin on noita neitosia,
 Kuin on maalla mansikoita,
 Punafukia keolla.
 Niin on noita neitosia,
 Kuin on kaupungin fanoja
 Eli liinalintusia. II 19.

Kuinkas muutoin! Tytöt owat poikia kauniimmat, sie-
 wemmät, siistimmät, jopa hurškaammattin:

Kuului kienien kupina,
 Rautokienien kapina;
 Tytöt kirkkohon tulewat,
 Leimahtawat lehterille,
 Rinnan auki riehläsewät;
 Kirjan sieltä kiskasewat,
 Joista wirren weiwoawat,
 Luwut kaunihit lufewat.
 Kuului löttöjen löpinä
 Tuohikienien tohina;
 Pojat kirkkohon tulewat,

Kirkkomäellä melkoawat,
 Wiinapuolikko powella,
 Olutkannu kainalossja;
 Ei oo firja mielesfänjä,
 Ei papin parahat saarnat.
 Tytöt mielesfä makaawi — — II 20.

Niin — ei niin pientä pilaa, ettei totta toinen puoli —
 walitettawasti! —

Mutta onpa tytöllä sentään mielitiettynsäkin, jossa hänen
 sydämensä riippuu kiinni. Näin se kutowaan:

Oupa tietty tietyshäni,
 Mesimarja mieleshäni,
 Lempilintu liitoshäni,
 Sol' on mieltynyt minuhun,
 Minä mieltynyt hänehen.
 Hänell' on ihanat silmät,
 Minulle syän juloinen.
 Ei hän heittänyt minua
 Eikä yksin jättänyttä;
 Omatfens' on ottanunna,
 Kullakfensa kutsununna,
 Balkiakfensa walinnut.
 Niin minä hänessä riipun,
 Sekä riipun jotta kiikun,
 Niinkuin lintu lehtipuussja,
 Kuusen oksalla orawa. II 31.

Eikä raffaus ulkonaisia etuja kysy, kun sydän kerran on
 sydämen löytänyt — wähat muusta!

Sinä köyhä poika ruffa
 Et oo koiltasi kopea,

Suvultasi aiwan fuuri.
 Moni sun mustaksi sanovi —
 Voit ja olla muien musta;
 Minun kaunis ja hyvänen,
 Minun mielestä metonen,
 Boisirunen filmistäni. II 33.

Mutta etäällä on oma kulta; ehkä wiipyy wieraalla
 maalla, eh' on aiwan olematon, mielessä wain unekšittu —
 kaipaus on yhtä haikaa kumpaan:

Mitäpä tuosta jos ma soitan,
 Soitan joiden rannikoilla?
 Suotta suutani kulutan,
 Näni ei kuulu kullalleni
 Armahalleni kujerrus;
 On mua kuuset kuulemasija,
 Oppimasija hongan oksat.
 En mä kuuselle kumarra,
 Petäjälle päätä käännä,
 En anna lepälle suuta,
 Rättä en koiwulle kofota.
 Waan kun kultani tulisi,
 Armahani asteleisi,
 Sille suun-anto sopisi,
 Rättä lyöä kelpoaisi. —
 Sill' on päivä filmisjansä,
 Tähet taiwon hartehilla,
 Oskapäillänjä otawat. II 41.

— — — Disko linnun lentoneuwot,
 Kohottimet kofkalinnun,
 Sitte siirville rupeiin,
 Lenteleisin, liiteleisin —
 Kultisin ma kullan maalle,

Njunnoille armahani.
 Lentäisin lepeämättä,
 Ilman puissa istumatta.
 Meret ei estäisi minua,
 Selät ei ne seisattaisi.
 En surisi iltaijesta,
 Murkinat' en muisteleisi.
 Armas minun aamustaisi,
 Mastuttaisi ihana,
 Kaswo kaunis syötteleisi. II 44.

Voiko ihanammin, lämpimämmin rakkaus puhua ja haaveilla!

Surkea ja epätoivoa huokuva on kaipaus, kun

Maassa marjani makaawi,
 Mullassa muhalewi,
 Alla hiekan herttaijani,
 Kulon alla kultajeni. II 53.

Sen kokenut haastaa, lapsuuden ystävänsä surren:

Raks oli meitä kaunokaisista,
 Yhen muotoiset molemmat.
 Käsiäkähä me kävimme,
 Sormikkaha me sowymme,
 Kilpoa kiiven etehen.
 Pois on mennyt meistä toinen,
 Toinen suuresti surewi,
 Itkewi itkensä kaiken.
 Vielä toivoisin tulewan,
 Toki kerran kerfiävän,
 Kun ois ottanut ewästä,
 Mennynnä merien taakse,

Maille ouoille ofannut —
 Tulee mies merentakainen,
 Ei tule turpehen alainen II 55.

Onnen toivostaan pettynyt laulaa liikuttavasti:

Difein emoni ennen
 Lauloi lapselle minulle,
 Sanoi saawani minunki
 Sulhon kaunon ja sorian,
 Mustakulmaisien, korian. — —
 Kului wuoet, wieri päiwät,
 Kului kultainen ikäni;
 Tuli kolmelta kofijjat:
 Suru työnti formuffia,
 Itku huiwia isoja,
 Kolmas kuolema tulewi,
 Kotihinja korjoawi. II 70.

Näkyypä nainen jostus tukalasti tunteneen sukupuolensa
 ahtaalle rajoitettua, orjallista asemaa ja ikäwöinneen wäljem-
 mille wefille:

Kun oiſin poikana poloinen,
 Kalki jouſen kantajana;
 Ei ne pyyt pyhää pitäiſi,
 Drawaiſet oiſi jouten.
 Diſinko pojakſi luotu
 Ja kyhätty kyntäjäkſi,
 En mä näiſjä näin käwiſi,
 Kylän wierahan waraſſa;
 Kyntäiſin iſoni maita,
 Ja wakoſin wanhempani;
 Ei wieras wiheſſeleiſi

Pelloilla ison perillä;
 Ei ittis isoni pelto,
 Wainiot walitteleifi. II 114.

Säännöllisissä oloissa neidosta tuli morsian, hänen tuli jättää isän koti mennäkseen uuteen. Tarkeä askel hänelle itselle. Ikäwiin oli myös jättävä kotolaisensa erotessaan, hän kodin kauno ja ilo. Minäkin neito itse tunnustaa:

Kenpä kielin laulanewi
 Tämän harjun hartehilla,
 Kun tämä kana katowi,
 Punapuoli pois menewi?
 Katoo luuta laattialta,
 Tuopinformat tummenewat;
 Tämä linna liikahawwi,
 Jääpi sulhofet surulle,
 Partasuuat pahoilte mielin. II 18.

Häälauluja on runsaasti. Niinpä „antiaaisissa“ kysele-
 wät runonmuodossa kosijanpuoli ja kaaso toisiltaan wuorotellen,
 toinen onko neidolla, toinen onko sulholla ne lahjat, taidot ja
 kywyt, joita awioliitto ja uuden talon perustaminen waatii.
 Kysytään onko neidolla hywät hurstit, päänalukset, silkkihuiwit,
 willawaipat, kaupungissa kaulatut walkaistut waatteet, onko
 neito kelpo keträäjä, kunnan kutoja; toisaalta tiedustellaan, onko
 sulholla itse saamansa karkuntaljat, peurantaljat, onko silkkiset
 sukansiteet, hopeiset housunnauhat, jaksansaappaat, silkkihuiwit,
 wilttihattu; onko hän kelpo kyntäjä, kylwäjä, onko auransa
 teräwä, kaataako kasjaransa kaskea (I 126). Sitte kosia miehen-
 puoli ja kaaso piloillaan pitittävät toisiaan: „johan sain neidon!“
 — „Sitäpä hän juuri halusinkin!“ (I 127). — Kaaso waroittaa
 sulhoa hywin pitelemään morsiantansa m. m.:

Eläs meiän neitoſtamme,
 Eläs wielö wehkaſuolle,
 Panko parkkihumarelle,
 Oskiseiwille otelko!
 — neinnä iſon koisſa
 Nina wiilti wehnäſiä,
 Katſeli kanaanmunia.
 Namut aittoja awailſen,
 Illat luhtia lutoten
 Maitotiinun tienohilla,
 Oluſtuolikon poweſſa. I 132.
 Elös ſie pahoin pielkö —
 Elä anna anopin lyöä
 Eläkä apen torua. I 133.
 Eläs ſie pahoin pielkö,
 Elös witſoin wingutelko.
 Neuwo ſulho neitoaſi,
 Opetä owen takana,
 Ytſi woſi ſuuſanalla,
 Toinen ſilmän iſkemällä,
 Kolmanſi jalan polulla.
 Kun ei ſitte ſiitä huoli,
 Weä witſa wiiakoſta
 Tuopa turkin helman alla,
 Jolla neuwot neitoaſi,
 Neuwot nelisnurkkaieſſä,
 Kyläkunnan kuulematta.
 Elä nurmella nufita
 Pielſä pellon pientarella,
 Kuuluiſi tora talohon,
 Naiſen itku naapurihin.
 Eläkä ſilmälle ſipaiſe,
 Kuppi kulmalle tulii.
 Sinimarja ſilmän päälle!

Rylän haukkuiji harakat:

„Onko tuo jodašja ollut?

Bai jušiko juhaješi? — — I 134.

Hää-ilolla on wafawakin puolensa. Elämän huolet astu-
wat likemmäs. Moršian apeutuu itkulle aatellessaan, että
rakkaasta kodista tulee ero, ihoiset, hauskat tyttöpäiwät mene-
vät iäkseen, wapaus wähenee, huolia karttuu, kauneus menee.
Tuttawat laulawat hänelle:

Olit kukka ollesšaji,
Kaswaesšaji kanerwa,
Wesja nuori noustesšja
Näillä pitkillä pihoilla.
Lähet nyt kukka kulkemahan
Tästä kullasta koista.
Suulet wietävän kotihin —
Wieähämpä orjuutehen. I 138.
Kaswoit sie talosšja täšjä,
Korkian išoji koisšja,
Mhomaila mansikkana.
Noušit woille wuotehelta,
Wenymästä wehnäšille.
Ei ollut huolta ollenkana,
Annoit huolla hontasien,
Mjatella aiaksien
Surra juuren suopetäjän.
Sie waan liehuit lehtyisenä,
Lennit lintuna lehošja.
Menet toisjehen talohon.
Toisjn siellä, toisjn täällä,
Toisjn ukset ulwajewat;
Et osaa owisšja läyä
Talon tyttöjen tawalla;

Et tunne puhua tulta
 Ensinkään emännän lailla,
 Taia et taittoa pärettä
 Talon miehen mieltä myöten.
 Ei ole tuttua tuvasja,
 Ei isonen armastele,
 Eikä äiti mainittele. I 139.

Siell' on ohjat ostettuna,
 Balmistettu wanfirauat.
 Kyllä saat kokea koito
 Apen luista leikaluuta,
 Anopin kivistä kielstä,
 Ky'yn kylmiä fanoja,
 Na'on niskannaffeloita. I 142.

Ja morsiamelta kuuluu vastakaikuna walitus:

Heitän walfeat weteni,
 Heitän hietarantafeni — —
 Lähen tästä kun lähenki,
 Kansja toisen karkulaisen
 Ison saamasta jalista
 Sytyhyisen yön sylihin,
 Kewähäisen kieran päälle,
 Tottei jälki jäällä tunnu. I 144.
 Sitte toiste tullessjani,
 Kotihin käyesjäni,
 Ei minua muut ne tunne,
 Kuin ne kaffi kappaletta,
 Alimmainen aian witsja,
 Perimmäinen pellon seiwäs. I 146.

Mutta häitähän neito itse halusi. Kuinkas se elo niin
 äkkiä synkkeni, jota äsken ihanaksi uneksittiin? Eikös rakkaus

firkasta kaitkea, eikö „karkulainen“, julho, osakaan alakuloista lohduttaa? Niinhän toki, ja niinpä neito järkewänä kuulfoon tuttavain lohdutusta:

Ei ole itettäviä
 Suuresti surettavia:
 Onpa julho suojaşşafi,
 Mies werewä wieresşşafi,
 Hyvä mies, hyvä heponen,
 Talon kanta kaitellainen.
 Riitä neito lyfftyäşi,
 Hyvän luojaşi lupafi,
 Hyvän antoi armollinen,
 Hyvän osmon ohjilleşi,
 Kalewaisen kannoilleşşi.
 Eipä tuo tok' laiska liene,
 Ei tuo wirşi wiinan kansşa
 Ei tusşaa tupakka juusşa. I 151.

Onhan siellä emännällä tilawa toimiala uudessa kodissa; eihän sillä pidä itseään orjaksi eikä onnettomaksi tuntea, etenkin jos saa lempeän miehen. Hänen lempensä palkitsee kaikki muut ikävät ja kiusat, kunhan waan waimo puolestaan täyttää welwollisuutensa. Ahkeruus kowankin onnen woittaa:

Pitäisi sinun piteä
 Pää tarffa, totinen mieli,
 Iltasella filmät wirkut,
 Namusella korwat tarkat.
 Konşa oikein otawa,
 Pursto perin pohjaisehen,
 Silloin nuorten nousuaika,
 Wanhosten lepuu aika.
 Silloin aikafi sinunki

Rousta luota nuoren sulhon,
 Saaha tulta tuhkaista.
 Kun ei tulta tuhkaissa,
 Kuffuttele kullasta.
 Iste tuli tuihahuta,
 Lähe läävähän samalla.
 Käy sie kuunnellen kujanja,
 Ammoiko anopin lehmä,
 Hirnuiko apen hevonen;
 Oljet lehmille ojenna,
 Heposille heinät heitä!
 Luo silmät sitainkin päälle,
 Elä sie sioille singu,
 Elä potki porjajia.
 Kun sitte tulet tupahan,
 Tule kolmena tupahan,
 Tuo sie luuat, tuo sie lunta,
 Itse tule kolmantena.
 Kun sie laattiita laikaijet,
 Elä lapsia laikaije;
 Noista lapset lauwitsalle,
 Beje silmät, pää silitä,
 Anna leipeä kätchen,
 Wuole woita leiwän päälle;
 Kun ei leipeä talosja,
 Anna lastunen kätchen! I 152.

Noin se liikkuu arkiastareissaan nuori waimo ja emäntä.
 Kuinka wiehättävä ja elävä kuwaus kaitessa yksintertaisuus-
 dessaan! Tämmöistä waimoa mies warmaan rakastaa, eikä
 kaaso ollut liitoja lastenut morsianta hälle ylistellesjä:

Puhas on pulmonen lumella,
 Puhtahampi puolellasi;

Balkea merellä waahto,
 Balkeampi wallasfaji;
 Sorea merellä sorja,
 Soreampi suojasfaji;
 Kirkas tähti taiwahalla,
 Kirkkahampi kirkkoisfaji.

Kelpo waimo on miehelle kallis tawara. Eipä juotta äiti neumonut poikaa waimoa hakiesja muistamaan ettei „kaikki kulta mitä kiiltää“:

Jos tahot talohon naina,
 Ellös pyytäkö pyhänä,
 Kirkkotiellä kihlaelko;
 Silloin porjasin punainen
 Ja sitati siltti päässä,
 Laiskat lainawaattehisja.
 Arkena parempi aika;
 Silloin naios, poikueni!
 Ota olkihuonehesta,
 Niujanvarresta walitse, I 88.
 Kivenpuusta tiikkumasta,
 Käsiwarjin waapumasta.
 Nawetasta nainen ota,
 Kiihestä riwarka piika,
 Jos' on joutusa jalalta,
 Sormilta hywin sorea,
 Askareihin aina walmis! I 89.

Surfeasti kyllä taifi kowa todellisuus usein morsiamen onnen toivot pettää. Mies ei aina osannut aarettaan arwosja pitää, nuori waimo sai kokea uusien sukulaisten puolelta ynseyttä, nurjuutta; elanto on niukka, elämä ilotonta. Hän huomaa surukseen olewanja orja. Nyt wasta hän oiwaltaa

vapauden arvoa; nyt hän kiittelee entistä huoletonta elämäänsä kotona, lapsuuden ilopäiviä, kun ne ovat ikipäiviä menneet. Näin kumminkin suomalainen runo kuvaa naidun naisen oloa orjalliseksi ja itäväksi, ja taifipa todella usein niin ollakin. Pari esimerkkiä:

Olin kuffana kotona,
 Mlona ison pihalla;
 Iso kutsui kuivaloksi,
 Emo päivän nousemaksi.
 Menin toisehen talohon,
 Poikki pellon naapurihin;
 Appi kutsui ahkioksi,
 Anoppi wesiharwiiksi. II 157.

Ahot on täynnä armotuutta,
 Lehot täynnä lemmetyyttä,
 Meijät mieliä pahoja.
 Burnu on puitua wihoa,
 Toinen purnu puimatonta;
 Sata saatuja janoja,
 Toinen sata saamatonta. II 158.

Kuinka toisin oli nuorelle morsiamelle kuviteltu! M. m.

Sywä neito, kaunis neito!
 Kun tunsit talohon tulla,
 Niin tunne talosja olla;
 Ei meillä surulla syö'ä,
 Ei eletä huolen kansja —
 Maitotiinu on tietysjafi,
 Piosjafi piimäpytty,
 Woimatinen wallasjafi. I 158.

Näin raukka waiferoi:

Mat itken itfunoisja,
 Namut aitan portahilla,
 Puolet päiwät porstuisja,
 Keski päiwät kellarisja;
 Mit' en itkeä ilenne,
 Itkeä inehmijisja,
 Itken saunasja jaloa. II 162.

Rytpä ehkä jai kokea, että

Walkea kesaäinen päiwä,
 Neitiwalta walkeampi;
 Wilu rauta pakkasesja,
 Wilumpi miniäwalta.
 Niin on neiti taattolasja,
 Kuin marja hyvällä maalla,
 Niin minä mieheläsja,
 Kuin koira pahasja jääsja. II 42

Waan kuuluupa iloisempikin säwel, kiitos suusta waimon,
 joka pääsi paremmille oloille mieheläsja :

Suuri kiitos sulholleni,
 Pääntumarrus kullalleni,
 Joka mun otti orjuudesta,
 Koppasi korenon päästä,
 Rihlasi kylän kivestä, *)
 Riikihwartasta walitfi.
 Enkä moiti muoriani;
 Alessi anoppiani,
 Joka toi pojan mokoman,
 Waali walkean urohon
 Mokomalle neitoselle. II 171.

*) Naisella oli usein raskaimmat kotityöt, esim. käsimylyn wääntäminen, osallaan.

Saattaapa miehelläkin ehtiä joskus olla syytä katua naimistaan, jos ei sattunut hyvää puolisoa saamaan. Semmoisen laulaa puolittain piloillaan:

Kolm' on miehellä pahoa:
 Yh' on wuotawa wenonen,
 Toinen heittiö heponen,
 Kolmas äkäinen akka.

Kyllä mies pahasta pääsi,
 Wenehestä wuotawasta,
 Ilman armotta Jumalan:
 Wenehen tulesja poltti.

Wielä mies pahasta pääsi,
 Heposesta heittiöstä
 Ilman armotta Jumalan:
 Heposen susille syötti.

Mutta kaitse kaunis Luoja
 Akasta ähijewästä!
 Ei pääse pahasta siitä
 Ilman armotta Jumalan.
 Ei taia tulehen luoa,
 Saata ei syötettä susille. II 308.

Olemme siis tulleet mieheen semmoisena kuin hän awiomiesnä ja isäntänä elää ja raataa kotikonnullaan, ahkeralla työllä omaistensa keskellä kiskoo luonnolta elantonsa. Kyllä häntäkin vielä huvittaa ilo ja laulu, vaikka kylmä todellisuus tahtoo siitä wieroittaa. Onpahan nähty niin paljo kurjuutta, nähty niin monen toiwon pettävän, ettei enää oikein haluta haawe-ilmoisja leijailia, ei tofitoimilta ehdi ja jaksaa runoilla. Sitä mieltä lausuu seuraawain:

Lauloin ennen, lauloin eilen,
 Laulaifin tänäfin päänä;

Viel' on wirttä tieosfanti,
 Saatawillani sanoja,
 Wirttä toista tuulet toisi,
 Meren aaltojet ajaisi,
 Linnut liittäisi sanoja;
 Waan en joua laulamahan
 Kesäisiltä kiirehiltä,
 Seliältä hein'ajalta,
 Kalakuulta kauniilta. II 273.
 Soisin päiwät soiteltawan,
 Soitteleisin miekin kurja,
 Waan ei soita juuri kurjan
 Eikä ääneni isoitse. — —
 Enpä tuota tunnekana
 Mistä laulun laitteleisin —
 Manko wanhan wakkajesta,
 Mkon muen lippahasta.
 (Laulaisin niistä)
 Kun ois wakoisja woita
 Lippahaisisja lihoja.

Lupaapa sentään laulaa, jos annetaan ilonestettä kielen
 firwottimeksi:

Tuo tuoppi puhasta wettä,
 Ruppi kullan karwallista;
 Eikä juu toen sanoisi,
 Eli leuat leikin löifi.

Baha kyllä ei tuo „wesi kullan karwallinen“ aina liene
 ollut niinkään wiatonta laatua:

Tuo farkka sanansepälle,
 Laita tuoppi laulajalle;

Suu ei laula suuruffitta,
 Kinta ei raswatta rimaja.
 Kunpa tuoppini tulifi,
 Lauleleifin, taiteleifin,
 Heläjäifin, heitteleifin;
 Kun ei tuoppi tullekana,
 Wien on wirteni wiluhun,
 Niistä tunkio tulewi,
 Pellon höyhstö hömmöttäwi.

Ei siis suuria tämä runoilija ajatellut teofistaan!

Jos siis kyllä useinkin lienee ajateltu, että „ei jalka laulaa, ellei kasta kaulaa“, ja Suomalaiset ilopidoissa mais-
 telivat maljaa, ei sillä suinkaan juomarin kurjaa elämää
 enemmän kuin muutaakaan renttumaisuutta hyväksytty. Sitä
 tuomitsi ankarasti kansan siweellinen tunto ja terve järki:

Moni matkassa tulewi
 Joutawalle juomarille,
 Hurjalle humalapäälle:
 Kinnas kirpovi kuhunki,
 Saapukka johonki saapi.
 Jhäntä olutta juopi,
 Mies se wiinoa wetäwi,
 Heponen helyjä syöpi,
 Warja warpoja purewi,
 Pere piinoa pitäwi,
 Lapjet nälkeä näkewi. —
 Noin sanowi lapsi rukka:
 „Iso illalla tulewi,
 Tuopi tuoretta kaloa“.
 Iso aamuksi ajawi,
 Keskiyöksi kerkiäwi

Tuopi tuoretta pajua,
Antoi witjoa werestä. I 87.

Pidoisja siis miesten, laululahjallisten, tyllä kuultiin laulawan, jolloin tavallisesti kaffi laulaa kilwan, toinen toistaan parannellen koettaa laulullaan luoda ilmi jos joitakin ihmeitä ja aarteita, luoda olot ihaniksi, iloisiksi, niin että tuosta laulajien — tosin aistilliselta — käsityskannalta katsoen syntyisi oikea paratiisi, jos se voisi toteutua eikä olisi pelkkää mielikuwituksen leikkiä. Mutta sielua wirkistää hetkeksi paeta jokapäiväisyyden huoltien erämaasta tuonne haaweiden ilotarhaan kuuntelemaan sulolähteiden lorinaa, ilolintujen lirinää. Sitkipä laulu on Suomalaisille niin rakasta, Väinön kannel niin kallis. Niinpä eräässä runossa toinen laulaja lupaa laulaa rauniot rahoiksi, wuoret woipytyiksi, kalliot kananmuniksi, somerot suoloiksi, meren mullat maltaitiksi, meren ruowot ruokapuitiksi, kaislat kaalimaitiksi; lupaa laulaa tyrskyt tyhntymään, waahdot waipumaan, tyrskyt tyhnyiksi, waahdot waipoiksi. Kilpaweli lupaa taas wastineeksi laulaa lehdot leipämaiksi, ahowieret wehnämaiksi, mäet mämmikakkaroiksi, pienet waarat piirahiksi, meret mesiksi, hiekat herneiksi, kiwet kiiltäwiksi, aallot ahweniksi, luotoset lohiksi jne. N:o 1 lupaa laulaa kannut muilta mailta punapöyhän päähän, N:o 2 lupaa laulaa ne olta ja mettä täyteen jne. Näin kilpailua kestää edelleen, toinen toisensa kimmalla koristaa ja rikastuttaa onnelaansa, kunnes kilpa päättyy herjauksiin: toinen kerskaa, että hänen laulustaan jumalakin lämpiämät ja uhlaa laulaa huonompansa siaksi maata tuhnamaan, johon toinen wastaa:

„Jos tahon tasoille panna,
Wittsin werroille weteä,
Tywin laulan tyhvän kuusen
Sinun turjan turkkuhusi,

Ettei kurttuji kumaja,
Henkireikäsi heläjä. II 283.

Mutta miehen elämä ei ole laulua ja ilonpitoa, vaan parhaastaan työtä ja tointa. Siinä hänelle warttuu toimintarmoa, älyä ja voimaa, siinä ilmehtyy hänen kunniansa ja kauneutensa. Kuulkaa kuinka wanha mies laatii majan korpeen; hänen ei jowi itsensä siitä kerskata, hänen wieraansa uuden talon katsojaisissa laulaa:

Sanelen salituwista,
Saajasta salitupien,
Hännästäni iloitsen,
Jok' on saanut suosta suojan,
Kok'in korwesta kokenut,
Hirret hirmulta mäeltä,
Kuotehet romeikolta,
Malat marjakankahilta,
Sammalet julilta joilta.

Usein hyvän isännän
Jäänyt on kinnasta kiwelle,
Hattua hawun selälle,
Saahessa tätä salia,
Kammaria kalkuttaessa.

Usein hyvä isäntä
Nousjut on nuotiotulelta,
Hawannut hawusialta,
Hawu pään on harjaellut
Hirsiä hakattaessa,
Kartanoa tehtäessä. I 112.

Semmoisen wankan isännän wiereen sopii kelpo emäntä,
näin kuwattuna:

Ufein hyvä emäntä
 Kuulewi kufotta noſta,
 Katſomahan karjoanſa,
 Onko oikein Omena,
 Lytyllähän Lyttimäinen.

Ufein hyvä emäntä
 Itſe riimat ketreäwi,
 Itſe kankahat kutowi;
 Ei tyſy kynſiä tyliſtä,
 Oppia ojan takoa.

Ufein hyvä emäntä
 Saapi ſaunaſſa ajua
 Syänyöllä yſhinänſä,
 Maltahia katſomaſſa,
 Stuja imettämäſſä. I 113.

Miehen toimista wie waltafijan metſäſtys, jota innok-
 lain ſanoin yliſtellään. Metſäſtys on hänelle juhlaa, jumalan-
 palveluſta. Hän on mieleſtään filloin wieraana metſänjumalan
 linnasſa Tapiolaſſa ja kaikki Tapion wäki oſoittaa hänelle
 ſuoſiotanſa. Hartain wirſin hän tätä ſuoſiota anookin. Metſo-
 laan menneſſä hän laulaa m. m.:

Mielin mennä metſolahan,
 Metſän tyttöjen tyköhön,
 Salon piikojen pihoille,
 Hawulinnaſſa liepehille
 Suomahan ſalon ſimoo,
 Metſän medet maistaſtaman.
 Heitän pois heinäſengät,
 Raſkiwirſuni karikſtan; . . .
 Suſjet woian woitimella,
 Hiihän tuoſta hiljallehen,
 Hiihän kohti korwen rannaſſa,

Salon siintävän sijälle,
 Pöllä auringottomalla.
 Oksat oksani sukivat
 Hatu pääni harjoavi,
 Mieliksi metsän tytärten,
 Salon impien iloksi. II 330.

Mikä raitas metsän tuoksu on noissa sanoissa! Edelleen:

Metsän ukko halliparta,
 Metsän kultainen kuningas,
 Uvaa nyt aittasi awara,
 Laske juoni juoksemahan,
 Kullaista fujoa myöten,
 Kost' on sillat silkin pantu,
 Weralla wetelät paikat,
 Pahat paikat palttinalla!

Ukko kultainen kuningas,
 Anna mulle ainojasi,
 Hanna mulle kaunojasi,
 Kullassa kulijewia,
 Sopiaassa helkkäviä!
 Aja wilja wieremmille,
 Minun metsipäiwinäni,
 Erän etsiaikoinani! II 333.

Unkarampi ottelu, kuin metsän otusten kanssa, syntyi, jos wainolainen oli maasta miekoin torjuttawa. Suomalainen on aina ollut urhea soturi. Mutta hän on fiksi läheltä nähnyt sodan hirmuleikkiä, fiksi paljo pahaa kärsinyt wuosisatoja riehuneiden sotien jaloissa kahden puolen waltakuntain rajaa, ettei hän woi sotaa semmoisenaan kiitellä. Zärkewä mieli näkee siinä jurkeutta suurta. Siitäpä tämmöinen toiwomus:

Warjele wafainen Luoja
 Kawioista wainowarjain,
 Sorfista sotahewosten,
 Rauan walfian waarasta,
 Terän tuiman tuffamesta,
 Tyfin suuren suun eestä,
 Rautafirnujen fiasta!
 Warjele wafainen Luoja
 Suurilta sotakeoilta,
 Jossa lyijy miestä lyöpi,
 Tinapalli paiskoawi;
 Jossa pää pahoin menewi,
 Sekä kaula kattiawi! II 323.

Waan eipä sodasfakaan surkuttelemista, jos sillä hywää
 voitetaan, jos sillä saadaan rakkaille omaisille onni ja rauha
 turwatuksi.

On nyt meitä miekan alla
 Poikia sotapolulla;
 Yöt porumme paffafesja,
 Luskomme lumen seasja — —
 Waan emme pojat poloiset,
 Emme itke itfiämme,
 Emmekä waiwoja walita,
 Jos immet hywin eläisi,
 Impyjet iloilla mielin,
 Mesimielin morsiamet,
 Lesket leiffiä pitäen,
 Muorijet murehtimatta. II 324.

Rakkaus innoittaa kuolemataki uhmailemaan. Ja mitäs
 hätä, jos istumme korkeimman warjeluskjesja!

Tuolla päästän pääramuni,
 Heikon henkeni vapahan,
 Kun ma luome Luojarahani,
 Heittäme Zumalahani.
 Warjele wakainen Luoja
 Warjele wahingon tieltä,
 Kaitse kaikista pahoista! II 326.

Glinkeinoista eli töistä puhuttaisja sopinee myös koskella paimenten elämää, joka, täyttyäen tärkeän sijan Suomalaisen oloisja ja ainakin huokuen wienoa runollisuuttansa, on antanut aiheen monelle laululle. Välittömämmin kuin kukaan muu oleskelee paimen luonnon seurasja, kuulee sen hengen salaijet kuiskeet, tajuaa herkästi kaikkea kaunista ja ihanaa. Luonnon esineet owat paimenen paraat tuttavat, joiden seurasja hänen on hauskin olla. Niiltä oppii hän myös rakkauden suloisen salaisuuden:

Ei ole paha paimenien,
 Paha ei karjan kaitfijojien;
 Niikumme joka tiwellä,
 Laulamme joka mäellä,
 Joka suolla soittelemme,
 Työmme leiffiä ahoilla,
 Syömme maalta mansikoita
 Ja juomme joesta wettä.
 Marjat kaswon kaunistawi,
 Puolufat punertelewi. I 171.

Tästä' on kulta kullenuuna,
 Tästä armas astununa,

Wallea waeltanuma;
 Täsf' on astunut aholla,
 Tuosja istunut kivellä.
 Kivi on paljo firkkahampi,
 Kangas kahja kaunihimpi,
 Koko metsä mieluisampi
 Tuon on kultani kuluista,
 Armahani astunnasta. I 174.

Lintu lauleli lehoessa,
 Kullaiستانja kuifutteli,
 Armahaiستانja halasi.
 Enkö mie poloinen ruffa
 Tuota toivoisi enemmin,
 Halajaisi hartahammin
 Kullaiستانi kulkewatji?
 Tule tänne, pieni lintu,
 Lennä tänne, lintu ruffa,
 Haastele halusi mulle,
 Ilwäsi ilmoittele;
 Mie janon- sinulle jälleen,
 Haastan melihaitiani.
 Sitten waihamme wajoja,
 Rahen kesken kaihojamme. I 175.

Muut ne kuuli kirkonkellon,
 Minä kurja karjankellon;
 Papin parran muut näiwät,
 Minä kurja kuusen latwan.
 Kivi on mulla firkonani,
 Pajupehko pappinani,
 Lahokanto laulajana,
 Käki muina luffarina.
 Kuku kultainen kätönen,
 Käyntö wiikonki wilussa,
 Kauan karjan paimenessa? I 177.

Tässä puhuu jo lopuksi tyytymättömyys, väsymys paimenen rasitukseen wilussa ja märässä.

Paimenten hupaisan elon ohessa sopinee muuten ilo mainittavaksi. Ilonpitoon kuuluu liikeisesti nuorison kesken tanssi. Häissä wilkkaasti kilailtiin ja ilon nostajana oli tanssi. Sen synnystä on omituinen runollinen juttu:

— — Tanssi on tuotu tuolta maalta,
 Wienan päälliltä wesiältä,
 Saksan jalmilta sywiltä; *)
 Kissa taampata taluttu — — —
 Ulwoi ufjet Uuen linnan (= Nowgorod'in),
 Naukui Narwan linnan portit,
 Winkui Wiipurin weräjät
 Tanssia taluttaesja.
 Heposet weti hiesjä,
 Warjat waahesja famosi;
 Keki rautainen ratsaji,
 Kapla patwinen patjasi,
 Luoffi tuominen tutaji
 Tanssia taluttaesja.
 Pyyhyet wiherteliwät
 Wesajilla wempelillä,
 Drawat famoeliwat
 Nisoilla waahterijilla j. n. e.
 Kannot hyppi kantahalla,
 Mäellä pelmusi petäjät
 Tanssia taluttaesja. — —
 Lehmät partensa lewitti,
 Härät katfoi fyttynensä,
 Naiset katfoi naurusuulla
 Emännät ilolla mielin t. t. — —

*) Suomalaiset kansallistanssittin lienevät ulkomaista syntyperää.

Herrat nosti hattujansa,
 Kuninkaat typeriänsä,
 Banhat miehet sauvojansa,
 Pojat nuoret polwiansa t. t.
 Jo tanssi pihalle saapi
 Ilo alle ikkunoién.
 Tanssi tungeksen tupahan,
 Ilo pirttihin ajaksen,
 Jalán polki portahalle;
 Kiukoa kiwinen liikkui,
 Silta joitti jorjantuinén,
 Tanssin tullessa tupahan.
 Iloinnun astuesja. I 117.

Semmoisella remulla tanssi tuli meille!

Kirjawaá wilinää, iloa, surua, taistelua, puuhaa on
 siis elämä, monellaista sen warrella etehen ehtii. Waikea on
 aina osata oikeaa wäylää salakarien wälitse: harwa pääsee
 onnella perille, niin ettei joskus kumminkin alus kiween karah-
 taifi ja alkaiwi wuotaa. Meneepä walitettawasti moni upot-
 siinkin, uupuen puolitiesjä. Wiisautta ja älyä sitä tarwitaan
 osatakseen oikein elää, tuhma ei tule toimeen ollenkana. Ja
 kuka on tuhma?

Tuosta tunnen tuhman miehen,
 Urwoan uron typerän:
 Wiikon istui wyö sylissä,
 Rauan housut kainalossja,
 Wiikon wirjua telewi,
 Rauan tuohta katselewi. — —

Tuosta tunnen tuhman naisen,
 Tahi tyttären typerän:
 Tulen tuhkahan puhuwi,
 Vietehen lehettelewi,
 Nousewi tuwalle tupru,
 Baha kattu kartanolle. I 83.

Waan eipä äly ja toimikaan aina auta, kun monet olot täällä maailmassa owat niin nurjanpuoliset, perityt ennakkoluulot wallitsewat ihmisten kesken, estäen heitä totuutta näkemästä ja oloja sen mukaan järjestämästä. Onnen antimet ja elon edut on epätasaisesti jaettu ihmisten kesken; tyhjäänpäiväinen, itsekäs ylvästelijä, jolla on maallista mahtia, riistaa ja tawaraa, joka osaa loistollaan lumota ihmisten silmiä, nauttii arwoa ja elää mukawasti täällä; mutta usein tosi kuntoa ei huomatakaan, se kun ei kopeile suurin sanoin, waan nöyränä väistyy syrjään. Ja waikka kaikkien ihmisten pitäisi olla yhdenvertaisia, niin eipä käytännössä heitä saman kaawan mukaan arwoitella, oikeutta ei tasan jaeta. Jos köyhä raukka hairahtuu, waikka vähänkin, kyllä siitä melua nostetaan ja häntä hosutaan, mutta ylhäisen usein pahempiaakin syntejä ei uskalleta moittia. Hän laatii lain itselleen oman etunsa mukaan. „Pikku warkaat hirtetään, isot pääsewät“. Tämöisiä oloja kuwaa eräs eläinlata warfin jattuwaasti:

Lintujen keräjät.

Köyhä mies ketaa kynti,
 Kylväi kymmenen jyweä.
 Siihen lintuja sifesi,
 Kaswoi paljo peipposia;
 Hatahti harakat siinä,
 Sekä närhit näppäsiwät,
 Käwi sirkut sifimässä,

Warpujet warastamasja.
 Bajulintu palkulainen,
 Utättihin, kelttihin
 Wienän wiimeistä jyweä,
 Keunimmaista reutoawan.
 Nuorittihin, fäärittihin,
 Piefettihin, pyntättihin,
 Lyötihin, lytistettihin,
 Saloin päällä pyörättihin,
 Wesi silmästä sirusi,
 Weri waiwaißen nokasta,
 Keräjihin käytettihin,
 Laitettihin lain etehen.
 Kurki lintujen kuningas
 Itse istui tuomariksi,
 Lallat lautamiehiksi,
 Walamiehiksi warikset.
 Kurki huuti kulkustansa:
 „Dotko ottanut jywiä
 Köyhän miehen kynnöfjeltä?
 Bajulintu palkulainen
 Siihen wastaten sanowi:
 „Söin minä jyweä kaffi,
 Kowin äijä kun on kolme“.
 Kurki kulkunsa kurotti
 Yli pöyhän lausumahan:
 „Kosk' oot ottanut jywiä,
 Käynyt kurja sijsimäsä,
 Köyhän miehen kynnöfjellä,
 Kynnöfjellä, kylwöfjellä;
 Niin ei saa jäälä warasta —
 Tahi korwat karjitahan,
 Tahi kaula katkotahan,
 Pää poikki järitetähän“.

Pääskyläinen, pieni lintu,
 Se lausui laen rajaista:
 „Varastat sinäkin turki,
 Otat otria oloffi,
 Rufeita mielin määrin,
 Kannat lauranfin jywiä“.
 Kurki laski juuren kulkun,
 Parfasi pahan sävelen
 Pääskyläelle pienimmälle:
 „Donko mie warastanunna
 Köyhän miehen kylwöfjestä?“
 Laian mie ilmanki eleä
 Köyhän miehen kylwöfjettä;
 Lennän synkkähän jalohon,
 Siellä riivin rikkahia,
 Kattou kaurahalmehia,
 Tahi syön marjoja metsästä,
 Kaiwan juolta karpaloita“.
 Lausui pääsky pieni lintu:
 „Baan minäpä en warasta;
 Olen ihmisten ilona,
 Riemu kaiken ristikanjan,
 Saattelen juwen sanoman,
 Laitan päivän lämpimämmän“. I 91.

Siis: rakkaus, joka itseään muistamatta toimii toisten iloksi, se luo elämää, onnea, suvea ja lämpöä. Kunpa rakkauden henki pääsisiikin voitolle, kylmä itsekkäisyys patenisi, silloin oltaisiin onnelliset. Mutta se on mahdotonta, niin kauan kun synnin kirous painaa ihmistä ja luomakuntaa. Niin ollen, kun pahasta ei koskaan täydelleen päästä, on se tehtävä mikäli juinksi siedettäväksi. Kuultakoon Jumalan ääntä omaisja rinnassamme, noudatettakoon omaatuntoa ja järjen

waloo. Eri elämäntohtiin sopivia hyviä neuvoja lausuu
eräs runo Väinämöisen, wiisaan laulajan, sanoilla, m. m. näin:

Kielji wanha Väinämöinen,
Epäsi juwannon julho,
Kielji kolmesta pahasta:
Wesillä wiheltämästä,
Lainehilla laulamasta,
Purressa parahtamasta. — —
Yksin öillä kulkemasta,
Humalassa huutamasta,
Maantiellä matoamasta,
Sydänyöllä joutamasta. — —
Kielji wanha Väinämöinen
Kuffaroa paikattua,
Wyöstä miehen naimattoman;
Kielji työtöntä taloa,
Touloa tekemätöntä. — —
Kielji maata miehätöntä,
Koiratonta kartanoa. — —
Wielä kielji wanha Väinämöinen
Kullalle kumartamasta,
Hopealle horjumasta,
Wanhan nuorta tahtomasta,
Kaunistä käteämästä.
Sanoi wanha Väinämöinen
Nuoremalle wiollensa:
Kaunis on kattila tulella,
Waiffa wettä kiehuokohon;
Hyvä mieli miehen päässä,
Waiffa ilman istuokohon. —
Säre ei mieli miehen päätä,
Wäki ei wäänä hartioita. — —
Hwia hongaista wenettä,

Hoia hongan weistäjätä;
 Baha on orja palkatonna,
 Baha paljon palkan kanssa;
 Ofallahän mies eläwi,
 Koira tosen kohtalolla. — —
 Suo wilja wihattawalle!
 Wiha wiepi wiljan maasta,
 Kateus kalan we'estä. — — —
 Sanoi wanha Wäinämöinen:
 Mina auttawi Jumala,
 Ujan funki karkasewi;
 Wiipyen erät paremmat,
 Kauan ollen kaunihimmat. — —
 Jumalasi' on juoksun määrä,
 Ei miehen ripeyessä;
 Juoksewa johonkin saapi,
 Käypä kauas ferkiäwi —
 Usein käypi käypä härkä,
 Kun jo hengästyti hewonen. I 90.

Turwaa siis Jumalaan ja tee tehtäväsi kärkeväälläisesti
 — niin apu tulee, jos myöhänkin. Se keino ei petä koskaan.

Kansanvalistus-seuran toimituksien

Kahdeskymmeneksneljäs vuosikerta sisältää:

103. Sengellisiä herätysjiä Italiassa uskonpuhdistuksen aikakautena. Kirj. Juuso Salowaara. 92 siv. 8:o. Hinta 75 p.
104. Nuvoja lääkelasvien kotojille. Kirjoittanut Karl Th. Hällström, apteekfari. 24 siv. 8:o. Hinta 25 p.
105. Kuvaelmia Itä-Suomalaisten vanhoista tawoista. Kesä-askareet. Kirj. Joh. Häyhä. 10 kuv. 147 siv. 8:o. Hinta 1 mk. 50 p.
106. Maantieteellisiä kuvaelmia XXIII. Kreikka I. Kirj. J. Inha.

Seuraavaa vuosikertaa warten on waralla m. m.:

Kultia Kantelettaren kaskilta. Keräillyt Kaarlo Forsman. Kudontamallia ohjeineen. Oswiitta aloittelioille. Sulkaissut M. S.

Kuvaelmia Itä-Suomalaisten vanhoista tawoista. Häät. Kirj. Joh. Häyhä.

Maantieteellisiä kuvaelmia XXIV. Kreikka II. Kirjoittaa J. Inha.

Myös vuonna 1899 annetaan seuran toimituksia toinentin, B sarja, jota tällä kertaa on käsittävä seuraawan teoksen:

Astronomia, kirj. Ernst Bondorff. Walaistaan lukuisilla kuwilla ja kuwaliitteillä. B sarja maksaa yhdessä A sarjan kanssa 6 markkaa. Joka tahtoo saada kirjan kansitettuna suorittaa lisämaksua 1 mk.

Hiljakkoin on seuran toimesta ilmestynyt painosta:

Säweleitä Kanteleelle I. Sowittanut M. Odenström. 24 siv. Hinta 1 m. 50 p.

Kansanvalistus-seuran lehtisiä. Kokoelmasta, josta kaikkiaan on tähän asti ilmestynyt 52 numeroa owat viimeksi ilmestyneet seuraawat:

43. Kuollutko wai walekuollut? Kirj. M. N. 16 siv.

44. Waikasti opittu lätsy. Kirj. E. L. 8 siv.

45. Uno Cygnaeus. Suomen kansakoulun isä. Kirj. M. Friberg. 16 siv.

46. Oikeutta kaikille. Eläinruokelustystöstä. Kirj. Constance Wner. 8 siv.

47. Katri Saarela. Kertomus äideille. Kirj. Matilda Roos. 16 siv.

48. Kaswatuisto sen teki? Kirj. Maria. 8 siv.

49. Kesäwieraista. Kirj. Maria. 8 siv.

50. Sydänmaantylän kansakoulu. Kirj. Juhani Aho. 8 siv.

51. Tule omillasi toimeen. Kirj. Maria. 16 siv.

52. Opeta lapsesi tottelemaan. Kirj. M. O. 15 siv.

Myhdyään artisia, jolloin 25 kapp. 8 siv. maksaa 75 p., jama määrä 16 sivuisia 1 mk. 50 p.

Kansanvalistus-seuran Kuwalehtiä. Warastoissa löyhyt seuraawat: E. Lönnrot, U. Cygnaeus, Topelius, Snellman, Runeberg, Ni-tolai II, Aleksandra Feodorowna, Lutherus. Hinta 25 kapp. 2 mk. 50 p.

Seuran toimisto: Helsinki, Wuorikatu 9.

Hinta 50 penniä.

Näköispainos, Kvs-säätiön Arkisivistyksen digikirjasto

Digitoitu Suomen tiedekustantajien liiton Kopiosto-korvauksista myöntämällä apurahalla.

Alkuperäinen julkaisu:

Kukkia Kantelettaren kaskilta / kokoillut K. Forsman. (Kansanvalistus-seuran toimituksia ; 107). Helsingissä : [Kansanvalistusseura], 1898. (Helsingissä : Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainon osakeyhtiö, 1898)

kannessa: keräillyt

Forsman (myöh. Koskimies), Kaarlo, 1851–1918 Kansanvalistusseuran toimituksia 107

YKL 81.1

folkloristiikka; kansanrunous;
kalevalamittaiset runot; kansanrunot;
suomalaiset;
Kanteletar

ISBN 978-952-7533-20-8

URN:ISBN:978-952-7533-20-8

Kvs-säätiö (Kansanvalistusseura sr)
Helsinki 2022